

FETS RELLEVANTS EN LA VIDA DE JOAN GATELL I FOLCH

Joan Josep Vallvé Baldrich
jjvallve@gmail.com

Resum: Recull de fets rellevants en la vida d'en Joan Gatell i Folch, a finals del segle XIX i principis del XX. El besavi. Reivindicant la seva figura com a personatge important de la seva família, a més a més del seu germà Joaquim.

Paraules clau: Gatell, CEC, Mestressa industriosa, missatge, taller maquinària, Arch de Sant Martí, exposició.

Abstract: Collection of relevant facts in the life of Joan Gatell i Folch, at the end of the 19th century and the beginning of the 20th. The great-grandfather. Claiming his figure as an important character in his family, in addition to his brother Joaquim.

Keywords: Gatell, CEC, Mestressa industriosa, missatge, taller maquinaria, Arch de Sant Martí, exposició.

Foto 1. Joan Gatell i Folch

Orígens i família. Gatell i Viñoli. Gatell i Ramon.

L'any 1.829, Joan Gatell i Folch neix a Altafulla, a la casa pairal del carrer del Cup, el tercer fill de Josep Gatell i Gil i Joaquina Folch i Nogués, que van tenir 6 fills.

Per ordre de data de naixement eren: Joaquim -reconegut explorador del nord d'Àfrica amb el sobrenom de Kaid Ismail, que era el primogènit que va renunciar a l'herència a favor del seu germà Joan- Maria Josepa, Joan -que és el subjecte principal d'aquest article-, Antonio, Josep i Maria Anna.

No s'ha pogut trobar la data exacta del seu naixement. Consultant a l'Ajuntament d'Altafulla s'ha obtingut aquesta informació: "Respecte al naixement, al Registre Civil tenim els llibres a partir de 1.871, les inscripcions d'anys anteriors a 1.871 s'han de consultar a l'Arquebisbat de Tarragona, als registres canònics".

I la consulta a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, tampoc ha sigut fructífera, la seva resposta ha estat: "Els llibres parroquials d'Altafulla foren cremats durant la Guerra Civil".

Joan Gatell i Folch era enginyer segons indica, en la 'Certificación de Genealogía' de 15 d'octubre de 1.965, el Sr. Juan Félix de Rújula y Vaca, Marqués de Cidoncha "Decano de los Cronistas Reyes de Armas" de l'època. Aquest document es va registrar a Madrid el dia 20 del mateix mes. És també en aquest document que consta com a any de naixement el 1.829.

En Joan es va casar a Barcelona amb María de la Concepción Viñoli, signant els capítols matrimonials el 5 d'abril de 1.863. María de la Concepción era d'origen cubà i era la germana de l'esposa d'en Joaquim; és a dir que el Joan es va casar amb la cunyada del seu germà.

És possible que la relació dels germans Gatell i Folch amb les germanes Viñoli s'originés pel fet que el seu oncle, en Joaquim Gatell i Gil, va anar a residir a Cuba, concretament a Trinidad, una població que està a la costa sud, aproximadament al centre de l'illa.

Sembla ser que va tenir 3 fills del primer matrimoni: el petit, en Lluís Gatell Viñoli, es va quedar amb ell en morir la mare, però els altres -un dels quals es deia Laureano- van marxar a Cuba en desacord amb que el seu pare es tornés a casar.

Sofia Ramon i Falcó, natural de Barcelona, va ser la seva segona esposa. Els capítols matrimonials els signaren el desembre de 1.886 i la cerimònia es va dur a terme a la parròquia de la Concepció de Barcelona.

Amb la segona esposa va tenir dues filles: l'Hermínia Gatell i Ramon, nascuda a Barcelona el 27 d'octubre de 1.887, i la Joaquina Gatell i Ramon, nascuda el 27 de juliol de 1.890.

Foto 2. Hermínia i Joaquina Gatell i Ramon

Foto 3. Família Gatell i Ramon amb el Lluís Gatell i Viñoli

Es conserva encara algun escrit d'en Joan Gatell, com la felicitació que li envia, des de Barcelona, a la seva filla Hermínia en complir els 13 anys, el 27 d'octubre de 1.900.

És una postal on es pot veure el monument a Colom, inaugurat dos anys abans, l'1 de juny de 1.888, amb motiu de l'Exposició Universal.

Foto 4 i 5. Felicitació d'en Joan Gatell i Folch a la seva filla Hermínia en el seu 13è aniversari

Activitat excursionista. Centre Excursionista de Catalunya. CEC.

A la tardor de 1.879, l'Associació d'Excursions Catalana va fer la seva primera sortida a Altafulla i Tamarit, segons indica *‘Joseph Fiter é Inglés’* a la biografia de Joaquim Gatell i Folch (Lo Kaid Ismail) llegida el 15 d'octubre de 1.879 en la sessió inaugural de la dita associació. Aquesta biografia va ser editada per la ‘Imprenta de la Renaixensa’ aquell mateix any (veure pàgina 36).

En Josep Fiter comenta (versió original):

“Recordo quan grates foren les impressions allí recullidas, aumentadas per una circunstancia especial. Los excursionistes anaren á posar á casa del avuy soci delegat D. Joan Gatell, y lo jorn mateix de nostra sortida, vaig saber que de la casa aquella, era fill un home que be ‘l podém anomenar extraordinari, ...”

Referint-se al Kaid Ismail. Més endavant diu també:

“Atrets per la curiositat justificada, de qui respecta les glòries de la patria catalana, demanàrem al Sr. Gatell que ‘ns referis lo que sàpigues dels viatges de son germà, ...”.

El Centre Excursionista de Catalunya (CEC) és una entitat fundada l'any 1.890 a partir de la fusió de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques que es va fundar l'any 1.876, de la qual s'escindí el 1.878 l'Associació d'Excursions Catalana, però el 1.890 els presidents d'ambdues entitats van acordar fusionar-les en una de sola amb el nom actual.

Foto 6. Logo del CEC a l'època

En els arxius del CEC, en el butlletí del 1.897 apareix el nom d'en Joan Gatell i Folch com a soci delegat a Altafulla. A la llista també es pot veure un altre soci d'Altafulla, en Francisco Teigell.

Activitat política. Adhesions. Relacions amb l'ajuntament d'Altafulla

Joan Gatell i Folch va ser un catalanista conservador que va signar el Missatge a Irlanda (1886), el Missatge a la Reina Regent (1888) i les bases de Manresa (1892).

Del Primer Congrés Catalanista, va néixer el Centre Català (1882), format bàsicament per intel·lectuals de la zona de Barcelona. D'aquí arrenca el primer gran esforç per donar a conèixer l'ideari catalanista, reivindicant la llengua, la història nacional, el dret català, el proteccionisme econòmic, el folklore, etc. D'aquest inici sorgeixen les actuacions següents.

Missatge d'Adhesió al Poble Irlandès

Foto 9. Arch de Sant Martí 1.886

L'exemple més clar és el d'Irlanda. L'Arch de Sant Martí, publicació setmanal catalanista editada pel *Centre Catalanista Provensalenc* (1884-1892), *Sant Martí de Provensals* que era imprès per *La Renaxensa*, publica un missatge d'adhesió a la lluita per les llibertats d'Irlanda.

El Missatge (1.886) acabava afirmant “i tan de bó que aviat pugan los irlandesos tornar-nos semblant obsequi Visca l'Irlanda lliure!”.

El «Missatge d'Adhesió al Poble Irlandès» fou redactat per Josep-Narcís Roca i Ferreras —pare del nacionalisme progressista català— i que es féu arribar a Charles Stewart Parnell, el mes d'abril de 1.886.

Les adhesions al missatge van ser quantioses: 2.994 persones van fer arribar el seu suport a la redacció de L'Arch.

Del Baix Gaià s'hi adheriren 14 persones, totes elles d'Altafulla: Joan Gatell i Folch (propietari), Pau Pijuan (propietari), Jordi Salvat (propietari), Josep Balsells (Industrial), Manel Blanch i Roig (Propietari), Joan Elias Salvat (Industrial), Josep Elias i Garcia (Industrial), Pau Guinovart i Mercadé (Comerciant), Ramon Blanch i Pallarès (Propietari), Josep Mercadé i Pallarès (Industrial), Josep Mercadé Canals (Propietari), Josep Boronat Rull (Industrial), Josep Blanch (Industrial) i Josep Solé (pagès).

Missatge a la Reina Regent

L'any 1.888 Àngel Guimerà redactà a Barcelona el Missatge a la Reina Regent, Maria Cristina de Habsburgo-Lorena; li va ser presentat en el transcurs dels Jocs Florals de

1.888 aprofitant la seva presència a Catalunya per inaugurar l'Exposició Universal de Barcelona del mateix any.

Va ésser un document signat per 2.601 persones d'arreu de Catalunya en el qual es demanava autonomia per a Catalunya, d'acord amb el programa de la Lliga de Catalunya.

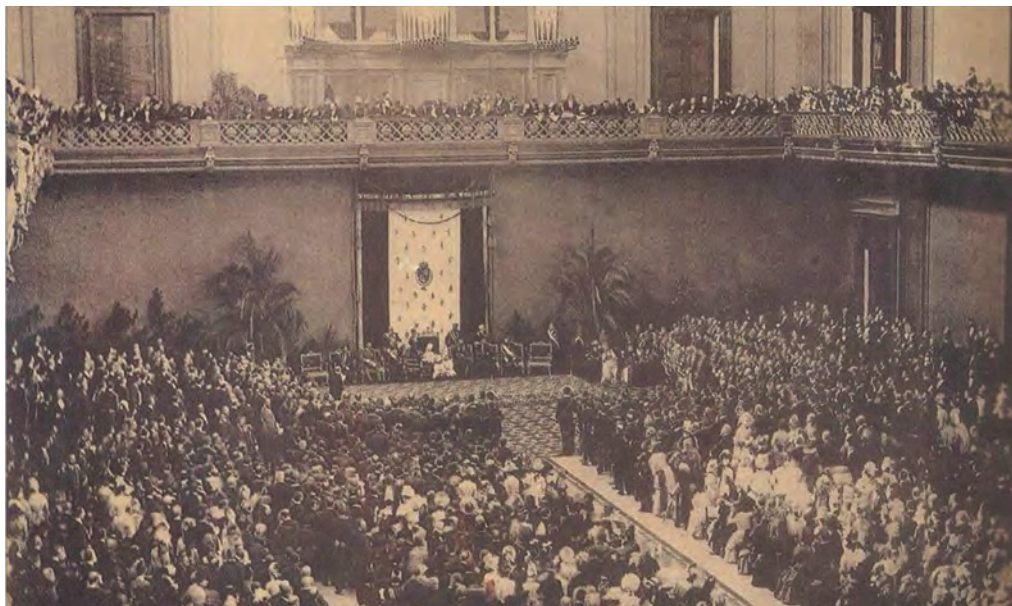

Foto 10. Acte d'inauguració de l'Exposició Universal de Barcelona. Maig 1888

És un text que, amb enunciats conservadors, defensa la sobirania de la nació catalana enquadrada en un model confederal com el d'Àustria-Hongria, on Catalunya havia de recuperar les llibertats perdudes i tenir «completa autonomia política».

Requereix l'oficialitat del català, l'ensenyament en la mateixa llengua i la defensa del dret civil com a principals qüestions. També rebutja totalment el sistema de partits polítics imperant aleshores per la seua manca de representativitat.

Del Baix Gaià s'hi troben tres adherits: un d'Altafulla, en Joan Gatell i Folch, un de Tamarit i un de Torredembarra.

A la seva època, i sobre la “problemàtica catalana”, és un document radical, que fins i tot diferents sectors de la societat catalana acusaren de separatista.

Des de Madrid fou refusat completament, sense que se'n derivés cap efecte concret, però va contribuir a enfortir el moviment catalanista.

Confirma la Viquipèdia que entre els signants del document hi figura en Joan Gatell i Folch (1829-1907): enginyer i propietari.

Bases de Manresa

Nom amb què és conegut el document Bases per a la Constitució Regional Catalana, presentades com a projecte per una ponència de la Unió Catalanista, creada per la Lliga de Catalunya, davant el consell de representants de les associacions catalanistes, reunits en assemblea a Manresa els dies 25-27 de març de 1892.

Foto 11. Assemblea on foren presentades les Bases de Manresa, segons un dibuix de Jaume Pahissa

Foto 12. Document de les Bases de Manresa, Editat per La Renaixensa el 1.909

Era president de la Unió Lluís Domènech i Montaner, i secretaris un jove Enric Prat de la Riba i Josep Solé i Palet, els quals ho foren també de l'assemblea. En conjunt, les Bases eren inspirades vagament en la fórmula federalista, amb importants concessions al vell règim de Catalunya, que preconitzaven, en realitat, un regionalisme tradicionalista i corporatiu.

La comissió encarregada de la redacció de la primera proposta del document fou presidida pel conservador Josep Torras i Bages, bisbe de Vic. Tot i la presentació d'una proposta alternativa per part de Prat de la Riba, l'assemblea va aprovar el text proposat amb pocs canvis.

En aquesta assemblea hi assisteix Joan Gatell i Folch, d'Altafulla. L'any vinent, el 1893, també assistirà a l'assemblea de Reus. És possible, doncs,

que Joan Gatell sigui un dels impulsors de la recollida d'adhesions dels manifestos abans esmentats i alhora un dels impulsors del catalanisme conservador a Altafulla.

Ajuntament d'Altafulla

Les seves relacions amb l'Ajuntament d'Altafulla van tenir alguns episodis tensos. Un dels més destacats, segons el "Boletín Oficial de la provincia de Tarragona" de 16 de setembre de 1.871, va ser quan en la sessió del dia 10 d'agost l'alcalde va informar d'un comunicat escrit per Joan Gatell i publicat a "El Tarraconense" que considerava altament depressiu per l'honor de la corporació municipal perquè li constava que en assumptes administratius i concretament en impostos, l'ajuntament havia procedit amb legalitat, que no s'havia cobrat més del que s'havia de cobrar i que no s'havia defraudat ni embutxacat cap cèntim, cosa que sembla ser que s'afirmava al comunicat.

Que només "el implacable odio que el señor Juan Gatell conserva contra el Ayuntamiento por cierta cuestión mantenida por él y contra él, puede haberle conducido a tal exceso"; remarca que la corporació municipal ha sigut "calumniada e injuriada en alto grado" i que acordava "hacer uso del remedio que la ley concede al ofendido contra el impostor para que á tiempo se le aplique la pena por el Tribunal competente".

No se sap com van acabar les raons.

També recollit al "Boletín Oficial de la provincia de Tarragona" de l'1 de desembre de 1.882: en Joan Gatell causa baixa al cens electoral dels diputats a *las Cortes* perquè ja no consta al padró d'Altafulla.

Activitat agrícola. Premis.

Com a terratinent que era, tenia una gran dedicació i estima a les coses del camp i a l'aprofitament dels seus productes, com es veurà més endavant en l'apartat d'Aficions.

De les seves terres en sortien productes de qualitat i ell els presentava en exposicions.

Una va ser l'Exposició Internacional de 1.876 de Filadèlfia, Pennsilvània, del 10 de maig al 10 de novembre. Va ser la primera Fira Mundial oficial que es va celebrar als Estats Units. El Diario de Tarragona del 12 de desembre del mateix any explica que van ser premiats pels seus productes molts expositors de la província, entre ells en "Juan Gatell y Folch; vino".

Una altra va ser l'"Exposición Vinícola de 1.877" que es va fer a Madrid el 30 de juliol, organitzada per la "Junta de Agricultura, Industria y Comercio" de Tarragona, amb motiu de la recuperació de l'exportació de vins a Veneçuela que havia estat suspesa des de 1.874.

Es van presentar molts expositors, entre ells en Joan Gatell, que va aconseguir una qualificació de "Perfección" a la Malvasia de 1.874 i una qualificació de "Mención" al vinagre de 1.856, entre d'altres qualificacions.

DIARIO DE TARRAGONA.

AÑO XXIV.

Miércoles 22 Agosto de 1877.

Núm. 195.

EXPOSICION VINICOLA DE 1877.

JURADO.

PREMIO OTORGADO POR EL JURADO.

SECCION PRIMERA.—CLASES 2.ª A 7.ª

Provincia de Tarragona.

CLASE 2.ª

D. José Abelló: Gratallops (Priorato de Scala Dei).
Banco de 1867.—Medalla de plata.
Idem de 1869.—Idem de perfeccion.
Banco A. Abelló a hijo: Reus.
Tinto Priorato Ambrósio.—Alfauilla.
Banco seco.—Idem.
Operto vino, exportacion a Inglaterra.—Perfeccion.
Tinto seco, idem a Rio de la Plata.—Idem.
Banco dulce.—Diploma de mencio.
D. Ramon Anguera y Anguix: Falset.
Tinto seco de 1876.—Alfauilla.
Pulmonio de 1872.—Mencion.
Monsatol id.—Idem.
Tinto dulce de 1872.—Idem.
D. Jaume Borda y Caballé: Pobleda (Priorato de Scala Dei).
Marchen de 1845.—Alfauilla.
Banco blanco de 1846.—Idem.
Banco de 1865.—Mencion.
D. José Borrás y Grau: Pobleda (Priorato de Scala Dei).
Malvasia de 1836.—Alfauilla.
Tinto seco de 1872.—Mencion.
D. José Borrás y Magriñá: Reus.
Priorato alijo.—Alfauilla.

Tinto Priorato.—Idem.
Banco id.—Idem.
Instancan Malaga.—Mencion.
Banco para Inglaterra.—Idem.
De pasta alijo Priorato.—Idem.
Tinto instancan Oporto.—Idem.
Garcacia del Fuerte.—Idem.
D. Juan Gatell y Ercoli: Alfauilla.
Malvasia de 1871.—Perfeccion.
Santol de 1874.—Mencion.
Tinto de 1876.—Idem.
D. José Gual: Gual: Monsatol.
Monsatol.—Perfeccion.
D. José Grau: Arbo.
Vino de Santa Lucia.—Idem.
Banco.—Mencion.
Vino San Julian.—Idem.
D. Jaume Guzmán: Tarragona.
Tinto seco 2. Inglaterra.—Perfeccion.
Idem seco 1. id.—Idem.
Banco para el Brasil.—Idem.
Tinto para Inglaterra seco 3.—Mencion.
Navarra de Mar.—Idem.
Idem Lina.—Idem.
Idem Falset.—Idem.
D. Polio Grau y compañía: Reus.
Tinto para Inglaterra.—Perfeccion.
Marchen.—Idem.
Pachete para Inglaterra.—Mencion.
Banco.—Idem.
Garcacia superior.—Idem.
Tinto para el Brasil.—Idem.
Sym. Güell Savil y compañía: Tarragona.
Generoso M. rico.—Perfeccion.
Idem N. Topico.—Idem.
D. Ramon Honderos: Gratallops (Priorato de Scala Dei).
Banco de 1867.—Perfeccion.

Panai generoso.—Idem.
D. José Pons y Mariá: Monsatol.
Tinto seco de exportacion.—Perfeccion.
Idem dulce de id.—Mencion.
D. Esteban Roca y Ruy: Vilanova de Escorial.
Idem.
Idem de 1875.—Perfeccion.
Tinto de 1874.—Mencion.
D. Jose Rubio: Vendrell.
Tinto seco.—Perfeccion.
D. Francisco Rull y Ponsal: Calles.
Tinto canoa.—Perfeccion.
D. Ramon Samora y Giron: Pobleda (Priorato de Scala Dei).
Banco dulce de 1845.—Perfeccion.
Tinto id. de 1872.—Idem.
Banco seco de 1861.—Idem.
Tinto id. de 1875.—Idem.
Banco id. de 1876.—Mencion.
D. Pío Simó: Porella.
Banco dulce de 1867.—Perfeccion.
D. Salvador Soler y Bistort: Tarragona.
Garcacia de 1865.—Perfeccion.
Monsatol de id.—Mencion.
Tinto seco de 1865.—Idem.
Idem id. Priorato de 1876.—Idem.
D. José Torra: Gratallops.
Tinto de 1875.—Perfeccion.
D. Miguel Tull y Gual: Vall.
Tinto canoa.—Perfeccion.
D. Juan Valls: Rodons.
Garcacia de 1876.—Perfeccion.
Tinto de 1875.—Mencion.
D. Francisco Vidal y Mar: Vilalba y Archa.
Monsatol.—Perfeccion.
D. José Vidal y Magriñá: Vendrell.
Idem.—Perfeccion.

Foto 13. Diario de Tarragona de 22/08/1.877

I encara una altra; a la “Exposició del Ateneo Tarraconense de la Clase Obrera”, de 1.883, segons publicà La Opinió el 5 d’octubre d’aquell any, va rebre dues medalles, una de plata per la col·lecció de vins i una de coure per la col·lecció d’oli pur d’oliva.

EXPOSICION
del
ATENEO TARRACONENSE DE LA CLASE OBRERA.

A continuacion publicamos el fallo que, el Jurado que ha entendido en el examen y calificación de los objetos presentados en la Exposición, ha dado, otorgando los premios que se indican en la siguiente

Relacion de los premios que el Jurado calificador de los productos presentados en la Exposicion local verificada en el ATENEO TARRACONENSE DE LA CLASE OBRERA, ha adjudicado:

Foto 14 a i b. Pàgina 2 del diari La Opinió de 5 d’octubre de 1.883

GRUPO QUINTO.

Medalla de plata a los señores Güell Savil y compañía, de Tarragona, por su coleccion de vinos.

Medalla de plata al coschero don Juan Gatell, de Alfauilla, por su coleccion de vinos.

Medalla de cobre a don Juan de March, de Vilaseca, por su mistela blanca.

Mencion honorifica a la viuda de don José Roca, de Cambrils, por su muestra mistela.

Mencion honorifica a don Pedro Pallarés, de Valls, por sus vinos naturales.

Medalla de plata a los señores Roman Vilá y Granada, de Tarragona, por su coleccion de aguardientes y anisados.

Mencion honorifica a don Manuel Monné, de Tivissa, por su anisado puro de vino.

Medalla de plata a don Agustin Savil, de Tarragona, por su aceite puro de olivas del término de la Gabarra de esta ciudad.

Medalla de plata a don Juan de March, de Vilaseca, por su aceite puro de olivas.

Medalla de plata a don Manuel Forcar y Tio, de Tortosa, por su coleccion de aceites puros de olivas.

Medalla de cobre a don Juan Gatell, de Alfauilla, por su coleccion aceite puro de oliva.

Mencion honorifica a don José Claramut, de esta, por su coleccion aceite puro de oliva.

Segons publica el Boletín Oficial de la provincia de Zaragoza del 10 de desembre de 1.878 i el Boletín Oficial de la Provincia de Tarragona del 31 de gener de 1.879, rep una menció des del Ministerio de Fomento de part del Jurat de l'Exposició Universal de París, que va tenir lloc de l'1 de maig al 31 d'octubre de 1878 ubicada al Camp de Mart. Dins del "Grupo 7 - Productos Alimenticios" i "Clase 75 – Bebidas fermentadas" va obtenir diverses medalles de bronze corresponents a "vino samoy, tinto y malvasia".

Activitat professional. "Lerme y Gatell". "Gatell y Calveras".

En Joan Gatell i Folch, a més a més d'estar al càrrec de les propietats agrícoles que havia heretat en renunciar el seu germà Joaquim, tenia una altra activitat professional com a enginyer.

L'any 1.895 Sant Martí de Provençals era un poble plenament industrial, fins a tal punt que rebia el sobrenom del Manchester català. El periòdic Arch de Sant Martí reflecteix en una secció fixa a cada número les indústries de Sant Martí, així com els seus anuncis i un extens noticiari. L'empresa Lerme y Gatell destaca per la maquinària que construeix i/o en té la representació, també les instal·la i en fa les reparacions.

Foto 15 i 16. Anuncis Lerme y Gatell a L'Arch de Sant Martí. 1.890

Maria Teresa Mirri Larrubia, a la seva tesi doctoral presentada al juliol de 1.994 per a optar al títol de Doctor en Història Contemporània, "El proceso de formación del proletariado en un barrio industrial. El caso de Sant Martí de Provençals: integración y diferenciación social, 1862-1925", diu:

"També destacava dins de les dedicades a la construcció de màquines Lerme y Gatell, a la Carretera de Mataró 335, que el 1.889 fabricava una màquina molt avan-

çada per a la fabricació de paper de barba destinada a Mèxic.”

Va ser també la primera empresa espanyola a construir i instal·lar màquines rodones per a la fabricació de paper, conegudes com a màquines Piccardo.

Segons diu l'article de Federico Verdet, “El Molino Galán de Buñol: de fábrica de papel a biblioteca, en el seu capítol 4, el 1.885 es van muntar les dues primeres màquines picardo a Bunyol per part de Lerne y Gatell.

La màquina de paper del tipus picardo es va inventar a principis del segle XIX a Itàlia. Era una màquina que elaborava mecànicament la producció del paper full a full.

Número 10. Any 2015

siete dineros; y el molino harinero, con el que compartían instalaciones, en 1.487 libras y 19 sueldos.⁶¹ Sin embargo, en el año 1828, los herederos de Solemou no pudieron hacer frente al pago de las deudas que habían contraído y llegaron a poner en venta parte del «molino grande» mientras sus herederos,⁶² José Ferrer Fayos (primer marido de Josefa Monserrate, heredera de Lorenza Solemou) y Juan Gómez y Badía, retenían otra parte, la propiedad del «molino del segundo salto» y del molino harinero.⁶³

A finales de este año, una parte del molino de papel blanco fue adquirido -por 1.200 libras- por un comerciante de Valencia, José Tello, con el que habían contraído fuertes deudas Juan Gómez y Josefa Mas.⁶⁴ En el año 1833, el molino de papel de estraza se encontraba “en estado de ruina y sin uso”.⁶⁵ La enfermedad y prematura muerte de Juan Gómez, acaecida en el año 1830, precipitó la quiebra de la empresa. Por el contrario, el «molino grande», siguió activo, dirigido por Miguel Moscardó Montes.⁶⁶

4. Las primeras máquinas picardo (último cuarto del siglo XIX)

El heredero del «molino de arriba», Juan Ferrer Monserrate demostró sobrada capacidad empresarial.⁶⁷ En el censo de 1857, figura como el principal fabricante de papel y su fábrica lo será en las siguientes décadas. En el año 1878, el «molino de arriba», propiedad de Juan Ferrer, disponía de un artefacto antiguo reformado, de catorce caballos vapor de fuerza motriz y tres tinajas, dedicándose a la fabricación de papel blanco.⁶⁸ A los pocos meses, pidió autorización para conducir a su fábrica, mediante una cañería, las aguas de la fuente de Ripoll.⁶⁹ En 1883, la fábrica de «Juan Ferrer e hijos» elaboraba papel de fumar y de periódico.

La primera máquina picardo se instaló en Buñol en el año 1885, casi al mismo tiempo que en Capellades.⁷⁰ precisamente en el «molino de arriba», señalando un antes y un después, al dejar obsoletos los métodos tradicionales. A partir de esta fecha, parece que la sombra de la crisis se cierne sobre los molinos buñolenses, por su incapacidad para adaptarse a los cambios tecnológicos. El encendido elogio de Llombart a la industria de Buñol, quien subraya el auge de las papeleras y destaca su pertenencia a esforzados fabricantes, no puede ocultar esta circunstancia. El propio Llombart reconoce que algunas papeleras permanecían estancadas en técnicas de blanqueo y formación de pasta obsoletas.

En realidad, cuando Llombart afirma que «Ferrer e hijos» “montarán bien pronto su establecimiento industrial a la altura y en consonancia con todos los adelantos de la ciencia”,⁷¹ ya sabe que habían solicitado a la sucursal de Lerne y Gatell una máquina picardo (redonda). Lerne y Gatell, con sede en Barcelona, fue la primera empresa española en construir máquinas redondas, aunque también adaptaban máquinas antiguas, vendían piezas de recambio y colocaban turbinas (con un 80% efecto útil). Precisamente, las dos primeras máquinas picardo de la localidad las introdujo la fábrica de Juan Ferrer (después, «Hijos de Juan Ferrer»), que, pese a colocarse en la vanguardia de la industria local, contaba sólo con una única máquina y doce tinajas.⁷²

El «molino de arriba» fue el que mejor resistió la crisis papelera provocada por la mecanización. A mediados de febrero del año 1889, sufrió una positiva inyección “porque se ha quedado una fábrica la subasta de una partida de papel sellado, y esto proporciona algún trabajo a la clase obrera”.⁷³

Foto 17. Article: El molino Galán de Buñol: de fábrica de papel a biblioteca

Joan Gatell va arribar a ser gerent de l'empresa, tal com es pot veure a l'escrit lateral de les cartes oficials de la nova empresa, “Gatell y Calveras”, de la qual n'era el principal propietari; el document és del 1.898.

Taller de Construcción

Y REPARACIÓN DE MÁQUINAS

DE

* **GATELL Y CALVERAS**

Carretera de Mataró. 276 y 278

S. Martin de Provensals (Barcelona)

MÁQUINAS DE VAPOR

TURBINAS CON UN 80 POR CIENTO EFECTO ÚTIL,

MOTORES Á GAS LOS MAS PERFECCIONADOS

Y DE REDUCIDO PRECIO,

MOLINOS DE VIENTO ÚLTIMOS MODELOS

TRANSMISIONES DE MOVIMIENTO

MÁQUINAS PRIVILEGIADAS

PARA FABRICAR PAPEL EN HOJAS Y CONTÍNUO,

MÁQUINAS PARA FABRICAR CARTONES

GUILLOTINAS Y SATINADORES, &

BARCAS MECÁNICAS PERFECCIONADAS PARA

TEÑIR MADEJAS,

HIDRO-EXTRACTORES DE TODAS CLASES.

PRESAS HIDRÁULICAS

PRESAS DE VARIAS CLASES PARA LA EXTRACCIÓN

DE VINOS Y ACEITES,

BOMBAS PARA TRASIEGO DE VINOS Y DEMAS USOS

MARTINETES PARA PICAR CUEROS

INSTALACIONES DE BOMBAS PARA RIEGOS

TORNOS CILÍNDRICOS SISTEMA INGLÉS,

MÁQUINAS CEPILLADORAS

LIMADORAS, RADIALES, &

DEPÓSITOS PARA AGUA

MÁQUINAS PARA APRESTAR Y ESCURRIR MADEJA

CON PRIVILEGIO DE INVENCION.

PROYECTOS, PLANOS É INSTALACIONES,

ETC., ETC.

Teléfono núm. 1151

Foto 18. Lateral esquerre de les cartes del taller Gatell y Calveras. 1.898

La nova empresa la funda amb un soci, el Sr. Calveras, i s'instal·la també a “Sant Martín de Provensals”, a la carretera de Mataró 276 – 278. A l'actualitat correspon al carrer Pere IV, 188 del barri del Poble Nou de Barcelona.

Fotos 19 i 20. Pere IV, 188 l'any 2018 i l'any 2022 respectivament

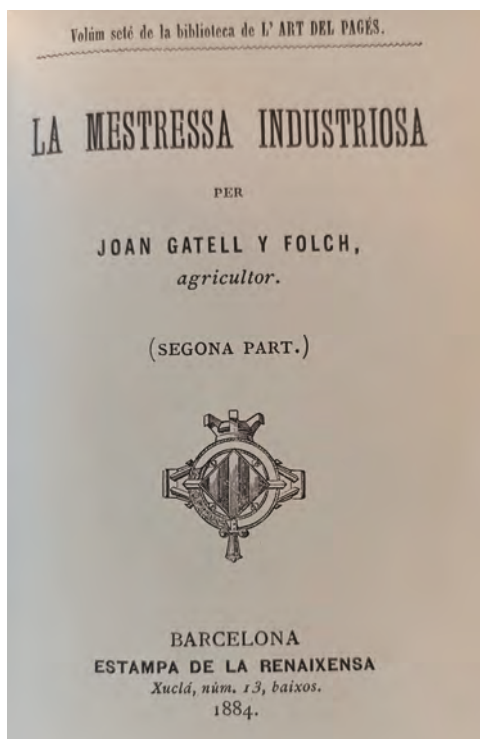
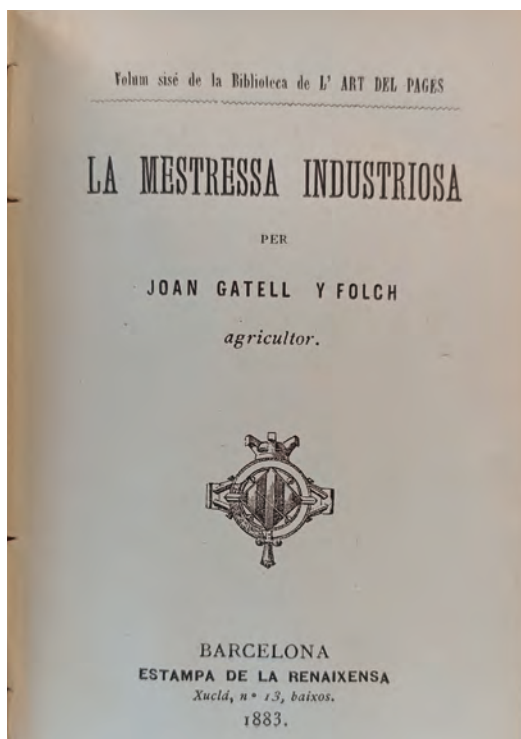
Les especialitats del taller eren les màquines de vapor, les màquines agrícoles i també les màquines de paper, tant la construcció com la instal·lació i la reparació.

Al final de la llista d'activitats de l'empresa, en la qual destaca un últim “ETC., ETC.”, es pot veure que tenia telèfon amb un número de 4 xifres.

Aficions. La Mestressa Industriosa

Una de les aficions —no gaire coneguda— d'en Joan Gatell i Folch era la cuina. Cap a l'any 1.883, a sol·licitud d'un amic seu, en Francisco X. Tobella, va començar a redactar un llibre de receptes de cuina i fórmules per aprofitar els productes de camp “á fi de treure 'n lo millor partit possible y pera que una bona mestressa puga lluhir quan pretenga obsequiar en sa casa alguns amichs”.

El receptari es titulà La Mestressa Industriosa. Constava de dos volums que van ser editats a Barcelona per l'Estampa de La Renaixensa, els anys 1.883 i 1.884.

Fotos 21 i 22. Portades de la Mestressa Industriosa. Vol. 1 i 2

El primer volum està dedicat als sòlids, amb explicacions sobre el sucre, les confitures, les melmelades, compotes, fruites confitades, “encurtits”, confiteria, torrons, pastisseria dolça i salada, amaniments accessoris i principals on destaquen les salses, adobs, carns, peixos, etc.

Precisament de les salses en podem destacar el que diu la publicació “Les salses fetes a Barcelona” (Salses de Barcelona) realitzat a la Fundació Alícia entre els mesos de Maig i Juliol de 2017:

“Salsa Catalana. S’agafa un got de caldo bó y’s barreja ab mitj got de vi dols; s’hi afegeix sal, especíes, escorsa de llimona, dues fulles de llorer y una mica de vinagre. Tota aquesta barreja se deixa en infusió á foch suau per espay de vuyt ó deu horas, y acabat aquest temps se cola ab lo cedás. Serveix aquesta salsa pera sahonar las empanades de certs peixos, u pera pollastrets y colomins.”.

El segon volum està dedicat als líquids. En ell es parla de licors, preparació de colors per tenyir-los, destil·lats, anisats, els d’estil francès, holandès, “witer”, curaçao, alemanys, italians, anglesos i americans, gelats, sorbets, granissats, “aixarops” i “xacolata”.

Una recepta de licor, com a exemple, és el:

“Marrasquí de Zara. Se tiran en l’ alambí deprés de vinty quatre horas d’infusió en: 10 porróns d’ esperit de ví, 3 llyuras de grosellas, 2 llyuras de cireras·guindas ben capoladas junt ab sos pinyols, 2 unsas d’ admetllas amargantas peladas, 1 unsa de lliris de Florencia capolats y 2 porróns d’aygua naf. Se procedeix a la destilació pera treuren lo producte de deu porrons de licor espirituós, als quals s’ hi afegixen set llyuras de sucre blanch fós en vuyt porrons d’ aigua; se cola y no ‘s coloreja.”.

O una altra és el:

“Zoraide del Serrallo. Se destilan sense posar en infusió: 11 porróns d’ esperit de ví, ab 4 unsas d’escapsaduras, ó siguin coronetes de llimonas, 4 unsas d’escapsaduras de taronjas dolsas, 2 unsas de figas secas blancas ben dolsas, 2 unsas de dàtils, 1 unsa de canyella d’ Holanda, 2 pétals de gessamí, 9 porrons d’aygua naf. Se procedeix a la destil·lació pera trauren divuyt porróns de licor espirituós los quals barrejan ab tretze llyuras de sucre deixatat ab anticipació en sis porrons d’ aygua natural; y desseguida ‘s cola, mes avans se coloreja aquet licor de matís vermell.”.

De la Mestressa Industriosa en parla la Núria Bàguena a la Nadala de 2.006 de la Fundació Carulla, concretament al capítol “La cuina moderna i contemporània a través dels receptaris”.

Foto 23. Article de la Núria Bàguena a la Nadala 2.006. Fund. Carulla

Es pot concloure que és un dels llibres de cuina catalans destacats de la segona meitat del segle XIX, i a més, el tenen ben poques biblioteques, diu que és un text «amb receptes i fórmules per aprofitar productes agrícoles i treure’n el millor profit.

Hi trobem, entre altres, receptes de gelats, sorbets, granissats o la fabricació de la xocolata, amb les diferències locals de preparació a Mallorca, Nàpols o Barcelona».

A la Biblioteca Arús de Barcelona se'n conserven 2 exemplars, un està enquadernat amb una altra publicació de l'Estampa de la Renaixensa sobre la conservació de cereals i l'altre té els dos volums separats i estan sense enquadernar.

Arran dels comentaris de la Núria Bàguena i d'altres, i perquè es considera rellevant, la Biblioteca Arús ha digitalitzat el llibre dins del programa "Apadrina un llibre de la Biblioteca Arús", per tal de conservar-lo per generacions futures i que pugui ser de fàcil accés.

Últims temps

La família vivia a Barcelona al carrer Consell de Cent 352, tot i que passaven molt de temps a Altafulla, principalment el besavi com a terratinent important que era.

Foto 24. Joan Gatell i Folch amb la seva segona esposa, les seves filles Hermínia i Joaquina, i els seus fills Lluís (segon per la dreta) a la fotografia per al carnet de la "Red Catalana de Ferrocarriles MZA. Explotación, intervención y estadística". Els acompanyen al centre l'Eugenio Ramon i el segon per l'esquerra el Celestino Ramon

Joan Gatell i Folch va morir el 10 de gener de 1.907. L'Ajuntament d'Altafulla ha proporcionat el certificat del registre de defunció amb data 11 de gener de 1907.

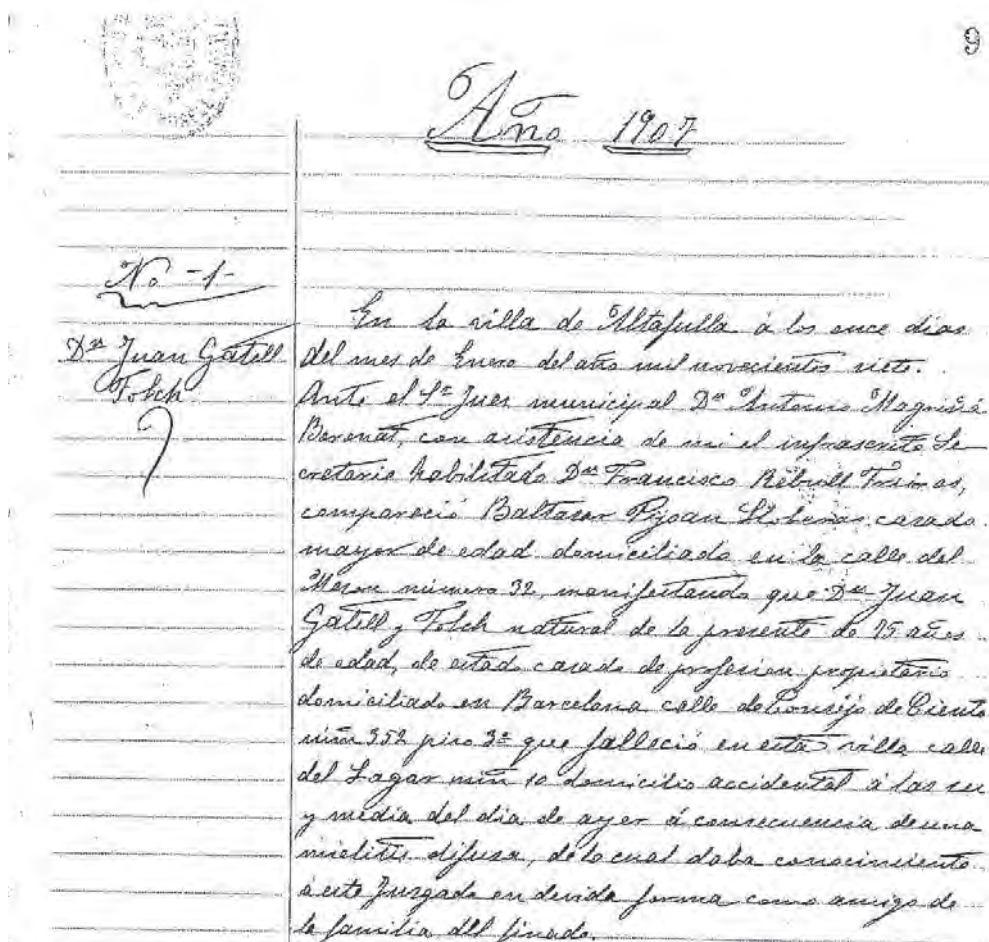

Foto 25. Registre de la defunció de Joan Gatell i Folch.

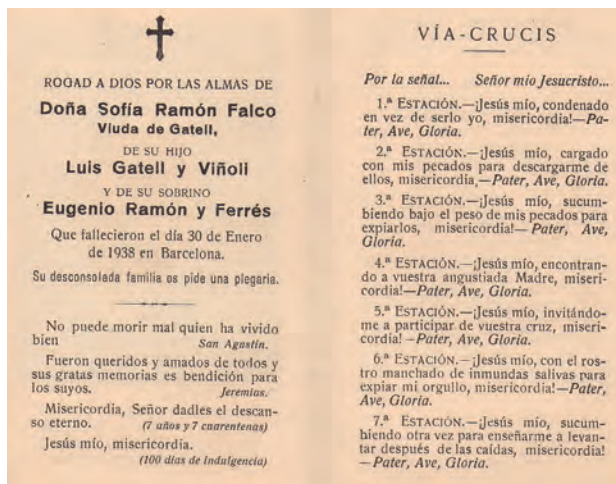
Qui va comunicar la seva defunció va ser en Baltasar Pijoan, amic de la família, i la registraren el jutge municipal Antonio Magriñà, assistit pel secretari Francisco Rebull.

La certificació mèdica la va fer el metge de Torredembarra, Francisco Simó.

Segons es pot apreciar al document de registre diu que va morir als 75 anys, la qual cosa planteja el dubte que potser va néixer el 1.831 o bé que va morir amb 77 anys.

La seva esposa, Sofia Ramon i Falcó, amb el seu fillastre Lluís i amb el seu nebot Eugenio, al cap d'un temps van anar a viure a la Gran Via a prop del carrer del Bruc.

Allà els va enganxar la guerra civil i malauradament varen morir en enderrocar-se la casa on vivien a causa d'un bombardeig de l'aviació italiana, Aviazione Legionaria, que a principis de 1938 sortia periòdicament de l'aeròdrom de Son Bonet a Mallorca, amb els avions Savoia-Marchetti, per bombardejar poblacions de la costa mediterrània, en especial Barcelona. Aquest bombardeig es produí el 30 de gener.

Fotos 26 i 27. Recordatori de Sofia Ramon, de Lluís Gatell i d'Eugenio Ramon el 1938 i esquila publicada a La Vanguardia el 1.940 al 2on aniversari

Les filles, Hermínia i Joaquina, s'havien casat amb Josep Ma Baldrich i Folch i amb Joaquim Balcells i Pinto, respectivament, i vivien a Barcelona. La seva història podrà ser objecte d'altres capítols que els hauran de redactar les següents generacions.

Bibliografia i fonts d'informació:

Dipòsit Digital de Documents de la UAB. Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya

<http://unilateral.cat/wp-content/uploads/2016/09/Missatge-al-poble-d-Irlanda.pdf>

Jordi Suñé Morales – Estudis Altafullencs 32 – 2.008

https://ca.wikipedia.org/wiki/Missatge_a_la_Reina_Regent

https://ca.wikipedia.org/wiki/Bases_de_Manresa

Gran Enciclopèdia Catalana – Volum 9

<https://arca.bnc.cat>

Biblioteca Virtual de Prensa Historica. <https://prensahistorica.mcu.es/>

Xavier Badia Graphic Collection

Núria Bàguena. “La cuina moderna i contemporània a través dels receptaris”. Cuina catalana: Nadala 2006. Any 40 (2006), Fundació Carulla

MUHBA. Estudi culinari de desenvolupament de receptes històriques: Les salses fetes a Barcelona (Salses de Barcelona)_21/11/2017 realitzat a la Fundació Alícia entre els mesos de Maig i Juliol de 2017

REVISTA DE ESTUDIOS COMARCALES. Número 10. Año 2015. El molino Galán de Buñol: de fábrica de papel a biblioteca. FEDERICO VERDET GÓMEZ // Gayoso Carreira, Gonzalo (1994), Historia del papel en España. Lugo. P.246

Agraïments:

Ajuntament d'Altafulla

Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona

Biblioteca Arús

Balaguer, Maria Teresa

Baldrich, María Asunción

Laborda, Jaime

Pelz, Ingrid

Vallvé, María Luisa

Vidal, Assumpta